

JURYVURDERING ATTRAKTIV BY 2022

Juryen for Attraktiv by 2022, som er statens pris for bærekraftig by- og stedsutvikling, har fattet sin beslutning: Årets pris går til Sandnes.

Juryens begrunnelse for at Sandnes er vinner av Attraktiv by 2022 og vurdering av de øvrige finalistene; Harstad og Bryne.

Sandnes

Industri- og stasjonsbyen Sandnes rullet inn i oljealderen med stor befolkningsvekst gjennom mange år. Utviklingen av kommunens boligområder var i stor grad bilbasert og førte til byspredning, mens utviklingen av sentrum stagnerte. Gjennom de senere år har imidlertid Sandnes gjort flere grep som har bidratt til å snu utviklingen og skape et attraktivt sentrum som er identitetsskapende og drivende for byens utvikling. Fortetting og nybygg, nye byrom og oppgraderte gater, flere kulturinstitusjoner i sentrum og god bevaring av historiske bygg, ny videregående skole og åpning av deler av Storåna er viktige tiltak. Sistnevnte er del av en langsiktig etablering av grønne strukturer som re-etablerer bynatur. Havnefronten er åpnet og gjort tilgjengelig.

Sandnes har lang tradisjon for å benytte seg av arkitektkonkurranser i sin byplanlegging, og kan vise til tydelige resultater av sine store ambisjoner i planleggingen av sentrum. Sandnes kulturhus og bibliotek, Vågen videregående skole med kulturskolen og museet Vitenfabrikken er alle resultat av arkitektkonkurranser og er viktige kulturtilskudd i sentrum. Byens rådhus ble til etter konkurranse, og har blitt et forbilde av en samlingsplass, en virkelig "storstue" som er åpen, tilgjengelig og innbydende for innbyggerne med blant annet gratis kaffe og trådløst nett. Rådhusplassen og byrommene rundt har bidratt til at Vågen har blitt en attraktiv og integrert del av bybildet.

Som rådhuset er det store, offentlige byrommet "Ruten" – midt i sentrum – et tydelig tegn på en kommune som ønsker å gjøre en forskjell: Dette er kanskje det mest vellykkede offentlige byrom juryen har sett, også dette et resultat av arkitektkonkurranse. I Ruten har Sandnes skapt et demokratisk og inkluderende samlingspunkt som på en omtenksum og sømløs måte favner hele spekteret av byens brukere og behov. Her er alle velkomne, og stedet blir brukt intenst gjennom dagen av alle aldersgrupper, med et eget lite område med et overbygg spesielt tilrettelagt for folk som ellers blir glemt eller "jaget"; rusmisbrukerne. Nye Ruten er et lærestykke i sosial bærekraft i praksis.

Juryen mener Sandnes er et forbilde for andre kommuner i involveringen av barn og unge i kommunens utvikling. Det var nemlig barn som i 2008 kom med det radikale forslaget at parkeringsplassen Ruten kunne bli park. Juryen opplever at Sandnes ungdommens kommunestyre har reell innflytelse. Barnas Byfestival er en viktig, årlig hendelse i Sandnes, som sammen med en lang rekke tiltak viser at kommunen ser verdien av barn og unges medvirkning i byutviklingen.

Juryen fikk inntrykk av at kommuneadministrasjon og politisk ledelse er synlige, tydelige og tilgjengelige, at samarbeidsevnene er gode, og linjene korte. Byen og politikken har maktet å kommunisere godt. Dette har vært viktig for involvering og engasjement og bidratt til å skape identitet, stedsfølelse og ny stolthet for byen.

Sandnes er rik på nyere tids kulturminner. Juryen ser at historiebevisstheten har vært et viktig bidrag til at utviklingen av sentrum har vært basert på et langsiktig og kunnskapsbasert grunnlag, klokt formidlet av en engasjert byantikvar. I denne sammenhengen har innovativ bruk av digitale kartløsninger vært et viktig verktøy gjennom å gjøre kulturminne- og historiekunnskap lett tilgjengelig for både offentlige og private aktører.

Sandnes representerer utvikling på godt og vondt, og juryen er opptatt av å se verdien av at man har vist sterk vilje til å finne nye løsninger som bidrar til positiv og bærekraftig utvikling. Sandnes viser at langsiktige, gode planer og målrettet satsing på byrom og møtesteder i sentrum kan bidra til å endre måten innbyggere bruker byen. Nye mobilitetsløsninger og god sentrumsutvikling bør legge godt til rette for at arealpolitikken strammes ytterligere inn, med bedre utnyttning av sentrumsnære områder som ikke er dyrkbare.

Harstad

Harstad har gjennom målrettet satsing på kultur gjennom mange år gjort kulturnæring til et viktig grunnlag, ikke bare for byens identitet, men også for bosetting og næring. Gjennom den pågående transformasjon og fortettingen av havneområdene og utviklingen av sentrum legges grunnlaget for fremtidens attraktive Harstad.

For mange kommuner er "kultur" kun sett på som en utgiftspost, for noen er det "kakepynt". I Harstad har kommunen lang tradisjon for å arbeide strategisk med kulturfeltet som en viktig driver for kommunens utvikling. Den imponerende kultursatsingen ses i sammenheng med andre næringer, som skoler og høyere utdanning, og ikke minst handel og hospitabilitet. Festspillene i Harstad og en lang rekke festivaler skaper oppmerksomhet og interesse, men har også betydning for bosetting og utvikling.

De siste 15 årene har Kyststien tatt form langs sjøen med kunstprosjekter i utforming av offentlige i rom. I sentrum er det et tilrettelagt festivalområde, og juryen har inntrykk av at kommunen og ulike offentlige og private aktører samarbeider godt om arrangementer og institusjoner som samler innbyggerne og tiltrekker seg tilreisende. Den pågående transformasjon av området til Harstad Skipsindustri har potensial for å gjøre verfts- og verkstedsvirksomheten til en attraksjon og en styrke for et havneområde som nå åpnes for publikum.

Et sentralt grep i Harstad er satsningen på å holde ungdom og studenter i sentrum. UiT - Norges Arktiske Universitet har campus sentralt i byen, og nye studentboliger er besluttet lokalisert like ved. Slik blir programmeringen av havneområdet til en naturlig utvikling av sentrum som samler ulike deler av bysamfunnet. Kommunen har en gjennomtenkt politikk overfor tilflyttere, både de som kommer i forbindelse med studier eller arbeid, og flyktninger. En boligpolitikk som har som hensikt å få flyktninger til å bli bofaste og satsingen på unge i sentrum er forbilledlig.

Harstad sentrum lider fortsatt av tidligere beslutninger om byspredning og handelslokalisering utenfor sentrum, men det arbeides intenst med å snu trenden og gi sentrum tilbake sin betydning. En god sentrumsplan ligger til grunn for utviklingen. Fortettingspolitikk og samferdselstiltak er finansielt stimulert gjennom "Harstadpakken" som har skapt forbedret miljø i byen ved at tungtrafikk og annen gjennomgangstrafikk er lagt i tunnel utenom sentrum. Her har lokalpolitikere stått i stormen og klart å skape det mulighetsrommet for byutvikling som byen nå nyter godt av, etter flere runder med stor offentlig debatt. Fortsatt er det mye som befinner seg i planleggingsfasen, og juryen mener det er viktig at kommunen sikrer god kvalitet på nye bidrag til byens utvikling.

Harstad har som mange andre kommuner tatt sitt oppgjør med tidligere tiders valg som i stor grad var på privatbilens premisser. Sentrumsplanens robusthet stilles på prøve i møtet med utførelse av enkelttiltak, i formgivning og materialvalg, i designløsninger og i arkitektur. Møtet med Harstad var oppløftende, og juryen ble imponert av lagånden som preget kommuneledelsen og ildsjelene vi møtte. Harstads kultursatsing, havnetransformasjon og satsing på unge er en god oppskrift og en sterk strategi for byens videre utvikling.

Bryne

Det kan være utfordrende å bygge byidentitet for et sted som fikk bystatus for 20 år siden og som er sentrum for ett av landets viktigste matproduserende områder. I Bryne har nettopp lokale råvarer vært en viktig ingrediens i utviklingen av stedet som kan ha startet en ny urban bølge i byen på Jæren.

I 2003 ble det etablert en styringsgruppe for byutvikling bestående av representanter fra administrasjon og næringsliv, ledet av ordføreren. Styringsgruppen arrangerer blant annet en årlig bykonferanse, med utdeling av en byutviklingspris, og er en viktig arena for dialog. Da arbeidet med ny sentrumsplan startet i 2012 fikk byutvikling økt interesse og oppmerksomhet. Et byplankontor i gågata med stor vekt på kommunikasjon og inkluderende medvirkning skapte kollektiv høytenkning om hva slags by Bryne kunne være. Dermed var et viktig grunnlag lagt for en god planprosess.

Byen ble anlagt rundt togstasjonen, og bydannelsen styrkes av rådhus, skoler, rekreasjonsområder og kulturtilbud plassert sentralt. Betydningen av rennende vann for trivsel og attraktivitet er tydelig i Fritz Røed-skulpturpark som åpnet i 2004 - et blå-grønt område midt i sentrum. Tilsynelatende enkelt grep; men utført i en tid og på et sted hvor dette ikke var ukontroversielle valg. Senere er parken opprustet og sammen med torget er det skapt en helt ny tilgjengelighet til vannet og et tydelig møtepunkt i sentrum.

Etter etableringen av kjøpesenteret i utkanten av sentrumsområdet døde handlegaten hen - men denne utviklingen har byen etter flere år klart å snu. Gjennom sentrumsplanen har kommunen satt krav til at kjøpesenteret skal åpne fasadene mot sentrum, og det er skapt et "nytt" område som kobler kjøpesenteret til sentrum, gjennom gater med styrt kombinasjon og tilrettelegging for prioritering av myke trafikanter. Kommunen innførte i tillegg en frikjøpsordning for uteoppholdsareal for å tilrettelegge for en god fortetting og boligutvikling i sentrum.

Time kommune har ikke vært tidlig ute med å ta oppgjør med by- og bosettingsspredning gjennom nedbygging av matjord; men det ser ut til å skje nå. Det er trukket en langsiktig grense for landbruket rundt byen. Satsingen på sentrumsutvikling og nye takter i arealpolitikken ser ut til å representere et vendepunkt: Nettopp det å ha posisjonen "midt i matfatet" krever evne til å husholdere med arealene, utnytte byggesonen bedre enn før og unngå nedbygging av matjord. Om høyhuset "Forum Jæren" er omdiskutert, er det liten tvil om at landemerket på 18 etasjer symboliserer ambisjonen om å skape et bysentrum.

Kulturaktiviteter har utviklet Bryne, og Bryne har utviklet kulturen. Dette har skapt en sterk identitet for byens innbyggere, men har også bidratt til at Bryne tiltrekker seg besøkende fra hele regionen, inkludert Stavanger. Her spiller også byens over 20 utesteder en viktig rolle, hvor mange dyrker det lokale og kortreiste. Bryne har også satset på gatekunst som skaper debatt og lokal stolthet. Det er arbeidet i hele Bryne med en plan for god og identitetsskapende belysning. Kaizersplassen utenfor kulturkvartalet Bryne Mølle er lagt opp som en permanent festivalarena, og utvider arealet til ungdomsklubben. At sentrum skal være for alle, har også vært et uttalt mål. Sentralt i sentrum ligger Svendsenhuset som et åpent og inkluderende aktivitetssenter for sårbare grupper. På Garborgsenteret står den regionale arbeidstreningsbedriften for driften av cafeen.

Bryne har etablert seg i den lokale og regionale bevissthet som en attraktivt by og kommunen har vist evne til å ta hele verktøykassen i bruk. At Brynes historie og identitet har vært uløselig knyttet til matkultur har ikke vært oversett. Virksomheter og næringer knyttet til mat har vært og er viktige ingredienser i dagens Bryne. Dette er med på å bygge en kompakt og attraktivt by med et tydelig driv, preget av inkludering og med en sterk kultur for samarbeid og bærekraft.